

Mi-a scris două luni mai târziu. O scrisoare de vreo șapte-opt pagini, de care am fost oarecum dezamăgit. Nu, nu atât dezamăgit, cât neostoit. Știu și de ce. Se prefăcea că sărutul acela nu existase. Mai rău: în timpul plimbării noastre prin grădină, începuserăm din senin să ne tutuim, în vreme ce în scrisoare mi se adresa cu „Sie sind“ în loc de „du bist“. Un pas înapoi...

Da, îmi scria în germană. De când cu întâlneala noastră din Lyon, ne luaserăm obiceiul să vorbim în franceză; se exprima corect, cu doar câteva rare greșeli. Când era vorba de scris, se simțea mai în largul ei alături de Goethe decît de Chateaubriand.

Îmi spunea deci „dumneavoastră“, de parcă ar fi regretat sărutul acela... Iar în epistolă, nici un cuvîntel despre noi doi. Îmi vorbea tot despre unchiul ei, despre cît de greu îi era să obțină o locuință care să-i convină; să fi sperat oare să găsească o casă asemănătoare celei din Graz? Nu i se propusese decît un apartament la partea unui imobil construit de Doamne-ajută: două camere, o sufragerie-bucătărie și o baie comună pentru încă două familii. Și asta într-un cartier din Haifa, unde tensiunile dintre arabi și evrei erau în creștere, și unde nu trecea o zi fără lupte sau atentate. Clara nu se așteptase la atîta violență, iar în scrisoare îmi pomenea în vreo două-trei rînduri despre „o tragică neînțelegere“ care trebuia limpezită.

Nu putea îndura ideea că, a doua zi chiar după înfrîngerea nazismului, două popoare dușmănite

de Hitler ajunseseră să se ridice unul împotriva altuia și să se măcelărească reciproc, fiecare nutrind convingerea că are dreptate și că este unica victimă a unei nedreptăți. Evreii – pentru că înduraseră tot ce poate fi mai groaznic pentru un popor, adică o încercare de nimicire, și care erau hotărâți să facă tot ce le stătea în putință ca acest lucru să nu se mai repete; iar arabii – pentru că dregerea răului, într-un anumit sens, se făcea pe spezele lor, deși nu avuseseră nimic de-a face cu crima comisă în Europa.

În scrisoare, Clara cîntărea lucrurile cu calm și chiar fără nici o prejudecată, într-o vreme cînd, atît la arabi, cît și la evrei, resentimentele atinseseră cele mai înalte culmi. De altfel, nu se mulțumea să cerceteze. Acționa. Făcea Rezistență, ca în timpul războiului. De data aceasta, însă, se opunea războiului.

De fapt, cînd am vorbit despre o oarecare decepție legată de scrisoare, am vrut mai ales să spun că mă așteptam la o epistolă de dragoste ori, măcar, la una care să țină seama de relația ce se înfiripase între noi; în loc de așa ceva, promisem mesajul unui „camarad de luptă“.

Clara părea profund zguduită de conflictul ce se desfășura în jurul ei și afirma că era hotărîată să lupte din toate puterile ca „să-l biruie“. Mă înștiința, astfel, cu o oarecare solemnitate, că se alăturase unui grup de militanți care se chema PAJUW Committee (inițialele Palestine Arab and Jewish United Workers). Îmi vorbea îndelung despre obiectivele lor care erau, cu siguranță, doldora de bune intenții. În ciuda numărului lor restrîns – n-au fost niciodată altceva decît un pîlc plin de dîrzenie – sperau să schimbe cursul Istoriei.

Nu priveam eu însumi cu scepticism toate acestea? Nu într-atît de mult cît lasă vorbele mele de-acum să se înțeleagă! După treizeci de ani de conflicte, doar simpla idee că bravul comitet PAJUW a putut cîndva exista stîrnește zîmbete. Un zîmbet disprețuitor la unii; la mine, mai degrabă un surîs duios. Pe vremea aceea, reacționam altfel. Dacă mă pun în starea mea de spirit de-atunci, ceea ce nu-mi e tocmai la îndemînă, cred că am aplaudat proiectul Clarei și al tovarășilor ei. Nu de alta, dar se potrivea cu propriile mele idealuri. Nu doar pentru că venea de la ea.

Așa cum îi spunea și numele, acest Comitet era în mod categoric de stînga. Ce să-i faci, pe-atunci toți cei care voiau să se opună urii rasiale sau religioase nu știau să spună decît: „Muncitori, uniți-vă!“ Nu că ar fi însemnat mare lucru, dar părea singurul chip de a spune: „Nu vă ucideți unii pe alții!“

Mai bine să ne întoarcem însă la Clara și la scrisoarea ei. I-am răspuns neîntîrziat. Pe loc sau a doua zi. În franceză. Dintr-o dată îi spuneam „tu“, sperînd că va lua act și că va face la rîndu-i la fel de-acum înainte. În rest, nici un semn de intimitate. Îi urmam exemplul, povestind, la rîndu-mi, ce făcusem de cîteva săptămîni încoace. Adică, în primul rînd, acele conferințe în cursul cărora istoriseam despre „propriul meu război“.

N-am amintit încă despre asta, dar conferințele respective erau, pe-atunci, principala mea activitate, dacă nu chiar singura, și mă ajutaseră să mă fac știut în toată țara.

A început, ca să zic așa, dintr-o întîmplare și din cauza unei nepotriviri. Nu departe de casă,

se afla o asociație sportivă și culturală, ai cărei animatori, care-l cunoșteau bine pe tata, hotărâseră să dea o petrecere în cinstea „remarcabilului luptător“ care eram. Închiriaseră o sală și făcuseră ceva cheltuieli. Cu o săptămână înainte de data stabilită, a murit bunică-mea. Bineînțeles, petrecerea a ieșit din discuție. La revedere, muzică și figuri de dans! În loc să anuleze tot, mi s-a propus să vin pur și simplu „să-mi povestesc războiul“, așa cum îmi venea la gură, să relatez câteva întâmplări și să răspund unor întrebări. Măcar asta aveam voie să fac în perioada de doliu!

Pe ringul prevăzut inițial pentru dans, fuseseră instalate niște rînduri de scaune. Iar pentru mine, o măsuță și un pahar cu apă.

Nu pregătisem nimic. Am început prin a evoca niște amintiri, tot ce-mi trecea prin cap, cu vorbe simple și cu ton de destăinuire. Lumea, obișnuită cu discursurile care semănau cu niște discursuri, amuțise. Luîndu-mă după tăcerea lor, după respirație, după oftaturi și, uneori, după sunetele de aprobare sau de mirare care se ridicau, simțeam că se întâmplă ceva între mine și mulțime. În seara aceea, am mai primit alte trei invitații să vorbesc, iar apoi, în săptămînile care au urmat, douăzeci, treizeci, șaiszeci, în toate cartierele capitalei, în celelalte orașe de pe Litoral și în cîteva sate de pe Munte. Oamenii mă ascultau, pretutindeni, preț de două-trei ceasuri, fără ca atenția să le slăbească. Iar eu descopeream o bucurie pînă atunci neștiută. Ei erau seduși, în timp ce eu eram încîntat că am știut să-i seduc. Nu-mi drămuiau niciodată timpul. Ținînd seama de toate visele pe care le nutrea în ceea ce mă privește, e inutil să spun cu ce ochi mă privea tata de-a lungul acestor întâlniri. Noutatea consta în faptul că eu însumi ajunseseam

să cred oarecum în menirea mea de „căpetenie“, de conducător de oameni. Venind în prelungirea aventurii mele în Rezistență, această experiență nouă mă îndemna să cred, pentru întâia oară, dar tot cam fără tragere de inimă, că se găsea poate, la urma urmei, un strop de adevăr în presentimentul tatei față de mine, ca și în acela al lui Nubar. Poate că, una peste alta, aveam un viitor predestinat. Zic bine „poate“, pentru că, deși eram cucerit de idee, asta nu se întâmpla, repet, fără să mă împotrivesc.

V-am spus ieri – sau o fi fost alaltăieri? – că după război nu-mi mai stătea gândul la studiu. Poate din cauza euforiei. Da, așa au purces, fără îndoială, lucrurile. Aveam sentimentul că nici unul dintre drumurile din fața mea nu avea să mai fie înfundat. Nu trebuia decît să merg, de parcă n-ar fi existat nici un obstacol. Uite-așa se pune la cale prăbușirea!

M-a luat însă gura pe dinainte. Pînă la prăbușire mai era ceva, deocamdată aveam aripi și nu-mi istovisem toate bucuriile.

Într-o bună zi, în timpul uneia dintre conferințe, care se desfășura într-un cinematograf de mahala, mi s-a părut că zăresc așezată în spatele sălii o persoană care avea privirea Clarei. Nu mă anunțase că vine.

Nu-mi mai găseam locul! Pentru îndrăgostitul care eram, cîtă fericire! Pentru conferențiar, un dezastru. A vorbi, așa cum o făceam, însemna să mă cufund în mine însumi, să ating culmile concentrării și să mă dăruiesc pe de-a-ntregul, ca un actor pe scenă. Atunci însă, de îndată ce am recunoscut-o, gândurile mi-au luat-o razna. Prea multe întrebări și amintiri, prea multă nerăbdare... Am retezat discursul și m-am năpustit spre concluzii. Apoi am cerut scuze asistenței că nu pot răspunde la întrebări. „Obligații de familie“,

a explicat moderatorul, silindu-mă să promit că aveam să revin.

După o jumătate de oră, eram așezați la mine acasă, în salon. Mai întâi, am prezentat-o pe Clara tatălui meu, care a schimbat câteva vorbe cu ea și apoi s-a retras cu eleganță.

Sosise cu o propunere. Avea de gând să publice în jurnalul Comitetului, al cărui prim număr era în curs de apariție, niște relatări ale arabilor și evreilor din Rezistență, care luptaseră prin diferite țări ocupate. Scopul era limpede: să-i convingă și pe unii și pe ceilalți că trebuia să se afle de aceeași parte și să lupte împreună pentru un viitor comun... Așa privind lucrurile, mărturia mea putea fi interesantă.

Clara se așezase în salon pe fotoliul cel mai țeapăn. I-am propus un altul, dar găsea că acela era mai potrivit pentru scris. A scos apoi un caiet pe care și l-a așezat pe genunchi. Purta o fustă lungă, plisată, cu model scoțian verde cu negru, și o cămașă albă. Avea ceva de școlăriță. Voia să-i povestesc întreaga mea experiență de război de-a fir a păr, de la sosirea în Franța și pînă la întoarcerea acasă... Pentru mine, care, de săptămîni în șir, nu făceam altceva decît să depăn această poveste în fața unui public din ce în ce mai numeros, ar fi trebuit să fie cît se poate de simplu. Cu toate acestea, rămîneam tăcut, căutînd în zadar de unde să încep.

Pentru că tăcerea nu lua sfîrșit, Clara a vrut să-mi înlesnească situația: „Închipuiește-ți că te afli în fața unei săli pline, în prezența unui public care nu știe o iotă despre viața ta, și dă-i drumul!”

„Bine, o să încep. Nu e chiar așa ușor, în doi, într-un salon, cîtă vreme tu știi atîtea lucruri